

Politiskt program

Fastställd av Elevriksdagen, ERIK (26-28.4.2024)

Introduktion

- Om hur det politiska programmet blev till och dess uppbyggnad
- Definitioner
- Värdegrunder

Utbildningspolitik

1. Inledning

2. Pedagogik

- 2.1 Inlärningsmetoder och studieteknik
- 2.2 Läromedel
- 2.3 Ämnesöverskridande och fenomenbaserad undervisning
- 2.4 Digitalisering och närundervisning
- 2.5 Lärare
- 2.6 Skolpersonal
- 2.7 Stödundervisning
- 2.8 Bedömning
- 2.9 Grupper
 - 2.9.1 Nivåbaserad undervisning
 - 2.9.2. Gruppindelning på basis av kön
 - 2.9.3. Gruppstorlekar
- 2.10 Externa utbildningskällor
 - 2.10.1. Praktisk arbetslivsorientering (PRAO)
 - 2.10.2. Studiebesök
 - 2.10.3. Dagsverke
 - 2.10.4. Erasmus + och utbyten

3. Olika studerandegrupper

- 3.1 Vuxenstuderande
- 3.2 Studeranden med barn och familj
- 3.3 Studeranden med nedsatt studieförmåga
- 3.4 Internationella studerande
- 3.5 Åland
 - 3.5.1 Utbildning på Åland
 - 3.5.2 Studerande från Åland

4. Utbildningsstadier

- 4.1 Grundläggande utbildningen
- 4.2 Övergången från den grundläggande utbildningen till andra stadiet
 - 4.2.1 Den förlängda läroplikten
 - 4.2.2 Valet av utbildning
 - 4.2.3 Utbildning i övergångsskedet

- 4.3 Gymnasium och studentexamen
 - 4.3.1 Gymnasieutbildningens uppgift och längd
 - 4.3.2 Gymnasiediplom
 - 4.3.3 Studentexamen
 - 4.3.4 Engelskspråkig gymnasieutbildning
- 4.4 Yrkesutbildning
 - 4.4.1 Utbildningens uppgift och antagning
 - 4.4.2 Utbildningens innehåll och längd
 - 4.4.2.1 Praktik
 - 4.4.2.2 Fördelningen av utbildningen och flytt till studieort
 - 4.4.3 Skillnader mellan utbildningar
- 4.5 Folkhögskolor och fritt bildningsarbete
- 4.6 Övergången till tredje stadiet
 - 4.6.1. Antagningsförfarandet
- 4.7 Finansieringen för utbildning

5. Skolämnena

- 5.1 Modersmål
- 5.2 Andra inhemska språket
- 5.3 Språkundervisning
- 5.4 Samhällslära
- 5.5 Historia
- 5.6 Åskådninglära
- 5.7 Konst- och färdighetsämnen
- 5.8 Hälsokunskap och sexualundervisning
- 5.9 Motion under skoltid
 - 5.9.1 Gymnastiklektioner
 - 5.9.1 Övrig motion

6. Färdigheter och kompetenser

- 6.1 Läskunnighet
- 6.2 Skrivkunnighet
- 6.3 Värderingsanalys
- 6.4 Kommunikationsfärdigheter och sociala färdigheter
- 6.5 Digitala kunskaper och datakunskaper
- 6.6 Informationssökning och -behandling
- 6.7 Bearbeta komplexa helheter och kreativ problemlösning
- 6.8 Entreprenörskap
- 6.9 Medborgarfärdigheter

Socialpolitik

7. Skola och välmående

- 7.1 Ungas välmående och marginalisering
- 7.2 Aktiviteter under skoltid

8. Välmående och trivsel

- 8.1 Trivsel och mobbningsförebyggande arbete
- 8.2 Prestationskrav
- 8.3 Studerandevård

- 8.3.1 Psykisk ohälsa
- 8.4 Studiehandledning
- 8.5 Arbetsmiljö
- 8.6 Kost

9. Studerandes försörjning

- 9.1 Studiestöd
- 9.2 Studielån
- 9.3 Bostadsbidrag och reseersättning

10. Fritid och sysselsättning

- 10.1 Erkännande av kompetens
- 10.2 Hobbyverksamhet
- 10.3 Ungdomsarbete och ungdomstjänster
- 10.4 Unga på arbetsmarknaden

11. Social- och hälsovård

- 11.1 Drogpolitik
- 11.2 Rätt till abort och sexualrådgivning
- 11.3 Unga omsorgsgivare
- 11.4 Kriminalisering av omvändelseterapi
- 11.5 Gängkriminalitet
- 11.6 Införandet av ett tredje juridiskt kön och fastställandet av könstillhörighet

Ungdomspolitik

12. Påverkningsmöjligheter och rättsskydd

- 12.1 Studerandes rättsskydd
- 12.2 Studerandekårsverksamhet
- 12.3 Rösträttsåldern
- 12.4 Ungdomsfullmäktige

13. Värnplikt och civiltjänstgöring

13. Arbetslivet

- 13.1 Arbetsveckans längd
- 13.2 Arbetskraft

14. Generationspolitik

Introduktion

Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf. bevakar de svenskspråkiga skolungdomarnas intressen och arbetar för att förbättra deras vardag. Ur FSS politiska program framkommer förbundets åsikter och värderingar. I programmet definieras de frågor förbundet vill påverka och de politiska mål förbundet arbetar för att uppnå. Programmet fastställs årligen av förbundets årsmöte, Elevriksdagen.

- Om hur det politiska programmet blev till och dess uppbyggnad

Föreliggande politiskt program bygger i hög utsträckning på det tidigare programmet som godkändes av Elevriksdagen 2023, men har uppdaterats och kompletterats. Inför revideringen år 2024 utvärderades det tidigare programmet. Vi tog del av andra studerandeförbunds linjedragande dokument, samhällstrender analyserades ur ett ungdomsperspektiv och rapporter samt undersökningar och utbildningar behandlades. De åsikter medlemmarna och andra framför på evenemang, via kommunikationsplattformar samt andra tillfällen har beaktats vid sammanställningen av dokumentet.

Programmet är uppbyggt så att det till näst definierar vanligt förekommande begrepp varpå det behandlar våra grundläggande värderingar. Efter värderingarna följer kapitel som omfattar utbildningspolitik, socialpolitik och ungdomspolitik med tillhörande underrubriker.

- Definitioner

Studerande: Elever i grundskolans övre årskurser (åk 7-9) och studerande på andra stadiet samt vid folkhögskolor.

Ungdom: Personer som omfattas av ungdomslagen, det vill säga alla under 29 år.

Utbildningsanordnare: Med utbildningsanordnare avses anordnare av grundläggande utbildning, gymnasieutbildning och yrkesutbildning, utbildning som handleder för examensutbildning (Hux), utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv (TELMA) och det fria bildningsarbetets utbildning.

Studerandevårdsteam: De personer som ansvarar för studerandevården såsom kuratorer, skolpsykologer, skolcoacher, studiehandledare och skolhälsovårdare.

Studerandekår: Består av alla studeranden vid läroinrättningar.

Studerandekårsstyrelse: Den demokratiskt valda styrelsen som representerar de studerande i skolan och arrangerar evenemang och aktiviteter för dem.

Studieavsnitt och moduler: Enligt GLP21 byggs studierna upp av nationella moduler i olika läroämnen, som på lokal nivå kan kombineras och bilda studieavsnitt. Detta används inom gymnasiet och grundskolans övre årskurser.

Studie-och kompetenspoäng: Används på andra stadiet som definierar avlagda kurser.

- Värdegrunder

I det politiska programmet definieras den värdegrund vi står på. Värderingarna utgör grunden för våra åsikter och styr förbundets påverkningsarbete.

Jämlikhet, jämställdhet och likabehandling

Likabehandling ska vara en ledande värdering i skolan. Diversitet och mångfald berikar och ger såväl studerande som lärare möjlighet till nya perspektiv. Skolan ska vara en trygg och trivsamt plats för samtliga oberoende av kön, ålder, etnicitet, nationellt ursprung, sexuell läggning, språk, religion, övertygelse, hälsotillstånd, funktionsvariation eller en annan personrelaterad orsak. Alla ska accepteras för den de är och det ska råda nolltolerans mot mobbning, trakasserier och diskriminering. FSS jobbar för att varje person ska bli sedd som individ, utan förutfattade meningar och antaganden. FSS är ett feministiskt förbund. **Vi jobbar för jämlika och trygga skolor.**

Lika utbildningsmöjligheter

Alla ska ha lika möjligheter till hög kvalitativ utbildning oberoende av socioekonomisk ställning, bakgrund, boningsort och språktillhörighet. Utbildning är en av de viktigaste förutsättningarna för att alla ska ha jämlika möjligheter att klara sig i livet och förverkliga sig själva. Utbildningen ska vara kostnadsfri och högklassig, dolda kostnader och materialkostnader ska inte förekomma vare sig i grundskolan eller på andra stadiet. **Vi jobbar för en kostnadsfri utbildning.**

En levande två- och flerspråkighet

Två- och flerspråkighet är en rikedom och vi värnar om nationalspråken, och minoritetsspråken. Vi vill bevara och utveckla en levande och livskraftig finlandssvensk kultur och minoritet. Läromaterial som följer den gällande läroplanen ska finnas på bägge inhemska språken. Då reformer görs ska de konsekvensbedömas ur ett språkperspektiv. **Vi jobbar för ett livskraftigt Svenskfinland och ett starkt mångkulturellt Finland.**

Brett, långsiktigt lärande

Förutom en bred allmänbildning ska studerande rustas med färdigheter, kompetenser och kunnande som behövs i dagens och framtidens samhälle. Självkännedom och självreflektion, social kompetens och emotionell intelligens, kommunikationsfärdigheter, samarbetsförmåga, ledarskap samt förmåga till kritiskt tänkande och uppmuntrande till kreativitet och nyfikenhet ska vara en viktig del av utbildningen. **Vi jobbar för att studerande ska utveckla kunskap och kompetens som behövs i dagens och framtidens samhälle.**

Påverkningsmöjligheter och aktiva samhällsmedborgare

Vi står upp för ett demokratiskt samhälle där mänskliga rättigheter respekteras. I skolan ska demokrati främjas och uppmuntras. Skolan ska vara en plats som både väcker studerandes intresse för och informerar om samhällsfrågor och -påverkan. Genom aktiv studerandekårsverksamhet och ungdomsaktörer med verkliga påverkningsmöjligheter ska studerandes röst och åsikt vara en självklar del av beslutsfattandet i skolan. Skolans ledning och lärarkåren ska aktivt samarbeta med studerandekåren. **Vi jobbar för att studerande ska bli och vara aktiva medborgare.**

Ekologiskt hållbar utveckling

FSS anser att samhället har ansvar för att ta hand om miljön och klimatet för en hållbar utveckling. Utvecklingen är hållbar när den försäkrar den nuvarande generationens livskvalitet utan att frånta kommande generationers möjlighet att tillgodose sina behov. Skolan ska uppmuntra studerande till hållbarhetstänk och föregå med gott exempel för en hållbar livsstil. Studerande ska vara medvetna om resurser som finns att tillgå och använda dem varsamt.

Det är studerandenas, och kommande generationers framtid som är mest akut hotad av den pågående klimatkrisen, vilket orsakar oro och ångest. Samhällsdiskussionen gällande klimatkrisen ska vara aktiv och forskningen ska vara en central del av diskussionen. Skolan ska förse studerande med faktabaserad, tvärvetenskaplig information om fenomenet, och även lära ut konkreta åtgärder som främjar en hållbar utveckling. **Vi jobbar för att bromsa klimatkrisen och värna om miljön.**

Utbildningspolitik

1. Inledning

Under denna rubrik för vi fram hur vi anser att skolan och utbildningen ska se ut och hur skolan ska utvecklas för att ge studerande de färdigheter, kunskaper och kompetenser de behöver i dagens och framtidens samhälle. Finland behöver en utbildning som främjar innovation, uppmuntrar till företagsamhet och ger studerande verktyg att förstå komplexa helheter. Statens finansiering av utbildning ska höjas, inte sänkas. Samhället förändras i snabb takt och flera trender påverkar de unga och utbildningen; digitalisering, ojämlikhet, polarisering, hatretorik och normalisering av dessa. Det pågår även storskaliga förändringar på arbetsmarknaden och i landets befolkningsstruktur. Utbildningen ska reflektera behoven i ett föränderligt samhälle och garantera alla unga jämlika och rättvisa möjligheter till ett gott liv. Faktorer som boningsort, bakgrund och språktillhörighet ska inte ha någon inverkan. Studeranden ska höras då nya läroplaner utarbetas. Utbildningen i Finland ska möjliggöra att studerandena kan utforska sina intressen i olika ämnen, samt se till att alla får färdigheter i att lära känna sig själva.

2. Pedagogik

2.1 Inlärningsmetoder och studieteknik

Studieteknik och inlärningsmetoder är avgörande för framgångsrikt lärande. Det är viktigt att studeranden får vägledning på olika sätt att lära sig och att de lär sig att tillämpa dessa kunskaper i sina studier. En grundläggande förståelse för detta behöver etableras redan i grundskolan. Undervisningen behöver använda en mångfald av lärometoder, såsom samarbete i grupper, individuellt arbete, presentationer, diskussioner, debatter, användning av audiovisuella material och möjligheten att lära sig av varandra. Det är alltid lärarens ansvar att leda undervisningen och att behandla alla studeranden rättvist.

Skolan behöver ta hänsyn till att studeranden har individuella inlärningsstilar och stödja allas möjlighet att lära sig på sitt eget sätt. För att stödja koncentrationen och hälsan hos studeranden behöver det finnas möjlighet för korta pauser under lektioner som varar längre än 60 minuter. Dessa pauser ger studenterna möjlighet att röra på sig och återupprätta sin koncentrationsförmåga.

Förutom att tillhandahålla olika studietekniker och inlärningsmetoder är det också viktigt att hantera stress och prestationsångest. Skolan behöver erbjuda stöd och resurser för att hjälpa studeranden att hantera stress och ångest relaterad till studier och prestationer. Detta kan innefatta tillgång till rådgivningstjänster, metoder för stresshantering och strategier för att främja

välbefinnande. Genom att ge studeranden verktyg för att hantera stress och prestationsångest kan skolan främja en hälsosam inlärningsmiljö där studeranden kan uppnå sitt fulla potential.

2.2. Läromedel

Läromedel är avsedda att vara en stödjande resurs för utbildningen och måste vara av hög kvalitet på både svenska och finska. För närvarande är majoriteten av det svenskspråkiga materialet en direkt översättning från det finska materialet och distributionen av materialet har dröjt. Det är viktigt att accelerera processen och säkerställa att kvaliteten upprätthålls. Målet ska vara att producera material som är fullständigt skrivet på svenska från grunden. Yrkesutbildningen måste också tillhandahålla kvalitativa läromedel som grundläggande stöd. Ungdomars röster behöver integreras i utvecklingen av material, speciellt vid utvecklingen av de digitala läromedlen och deras verktyg, såsom auditiva medel.

2.3. Ämnesöverskridande och fenomenbaserad undervisning

Att hantera komplexa helheter blir hela tiden viktigare för att klara sig i samhället. Skolan ska ge studerande verktyg för att förstå och analysera olika fenomen genom att erbjuda tvärvetenskapliga program och projekt. Framgångsrik ämnesöverskridande och fenomenbaserad undervisning kräver nya arbetssätt och färdigheter av lärarna, vilket i sin tur förutsätter att lärare kontinuerligt fortbildas. Ämnesöverskridande undervisning ska ge förutsättningar för att använda kunskapen på ett ändamålsenligt sätt.

2.4. Digitalisering och närundervisning

Skolan ska ta vara på de möjligheter digitaliseringen medför, exempelvis ger digitala lärmiljöer nya möjligheter för projekt och fenomenbaserad undervisning. Studerandes dataskydd och rätt ska tas i beaktande. Läskunnigheten och läsförståelsen har försämrats och experter tror det kan kopplas till digitalisering. För att förhindra detta måste konsekvensbedömningar aktivt genomföras. Studerande borde också få det IT-stöd de behöver. Därför måste lärare kontinuerligt fortbildas i digitala läromedel. De digitala lösningarna får inte ersätta närundervisning eller fysiska läromedel utan alla ska ha tillgång till dessa resurser. Det ska finnas fysiska låneböcker tillgängliga i skolan.

FSS anser att distansundervisning under vissa omständigheter och med god motivering kan vara ett gott komplement till närundervisning, men kvaliteten av den behöver kontinuerligt förbättras. Skolan ska ha beredskap och utrustning för att erbjuda distansundervisning. Distansundervisningen som ges ska vara av god kvalitet och det är viktigt att samtliga studeranden ges tillgång till den tekniska utrustning som krävs för genomförandet av distansundervisningen, såsom internetuppkoppling och dator.

2.5 Lärare

Lärares roll ändras kontinuerligt och har de senaste åren blivit en allt mer handledande och krävande roll. Förändringen är delvis positiv, men den får inte bli bekostad på undervisningens kvalitet. Lärares roll borde vara undervisande.

För att garantera en jämlik utbildning är det centralt att lärarutbildningen och lärarnas fortbildning prioriteras och utvecklas. Lärarna har också ett viktigt ansvar för studerandenas välbefinnande. Därför behöver studerandes mående beaktas och skolpersonal ska få en grundläggande utbildning i både fysisk- och psykisk första hjälp samt stöd i sitt arbete.

Det krävs aktuell information om antalet, kvalifikationerna och utbildningen av lärare för att det ska finnas tillräckligt med lärare på varje utbildningsnivå i Finland. Därför behöver ett lärarregister inrättas.

2.6. Skolpersonal

Alla skolor i Finland ska ha tillräcklig mängd av speciallärare så att enskilda studeranden får tillräckligt med stöd i sin skolgång. Utöver detta behövs fler stödpersoner i skolorna som underlättar skolvardagen och främjar studerandes välbefinnande, exempelvis i form av skolcoacher och ungdomsarbetare. Finland behöver säkerställa finansieringen för skolcoacher och finansieringen ska vara i form av verksamhetsbidrag, inte projektbidrag. Lärares fokus ska ligga på undervisningen, vilket förutsätter att det finns tillräckligt med övriga personalresurser i skolan. Förutom lärare och studerandevårdspersonalen är det viktigt att även andra yrkeskategorier har kunskap i fysisk- och psykisk förstahjälp.

2.7. Stödundervisning

Stödundervisning ska vara en naturlig del av skolgången och inte vara beroende av vitsord. Stödundervisning ska kunna sökas med låg tröskel och den ska inte uppfattas som något negativt, utan som ett extra stöd som möjliggör framgångsrik inlärning. Stödundervisningen ska anpassas enligt studerandes individuella behov och erbjudas ämnesvis. Individuella studieplaner ska erbjudas. En studerande som behöver särskilt stöd har alltid rätt till en särskild grupp eller klass. Personalen ska få en tillräcklig utbildning och det ska finnas tillräckliga resurser enligt behovet av stöd.

Vid byte av utbildningsanordnare måste information om stöd överföras. Lärare ska ha rätt att få denna information utan att det hindras av sekretessbestämmelser. Informationsutbyte mellan olika myndigheter ska även nå utbildningsanordnare. På så sätt kan undervisningen, stöd och en säker miljö genomföras.

Stödundervisningen måste vara effektiv, långsiktigt planerad och anpassas efter behov. En enhetlig och stark kedja av stöd måste sträcka sig från grundläggande utbildning till andra stadiet. Det måste finnas en skyldighet att utvärdera studerandes skolgång.

Trestegsstödet är uppdelat i tre stödformer; allmän, intensifierade och särskilda. Syftet med stödet är att stärka studerandes rätt till stöd i undervisningen. I den nuvarande modellen för stödet görs beslut om vilken nivå av stöd som behövs, men ingen konkret stödåtgärd fastställs. Stödet behöver klargöras och finansieras tillräckligt.

PUK, Personlig tillämpning av studier som används för stödundervisningen i yrkesutbildningen behöver förändras så att skolpersonalen kan fokusera på att ge stöd istället för att lägga tid på rapportering. Studerandes behov ska prioriteras i alla skeden.

2.8. Bedömning

Syftet med bedömningen är att handleda och uppmuntra studerande i studierna, samt att utveckla studerandes förutsättningar för självvärdering. Målen som definieras i läroplanen behöver granskas så att de uppfylls. Bedömningen ska vara jämlik och bygga på dialog mellan parterna i form av öppenhet, samarbete och delaktighet. Den ska vara systematisk, ändamålsenlig och mångsidig. Bedömningen kan vara verbal eller ske via sifferbetyg. Läraren har skyldighet att vid förfrågan motivera bedömningen för studeranden.

Det är viktigt att den studerandes ålder och förutsättningar beaktas. Självvärdering är en naturlig del av den studerandes vardag och man tränar på att både ge och ta emot respons. Lärarens handledning är viktig under denna process. Utöver det här är det viktigt att utvärdering av undervisningen och skolans verksamhet sker kontinuerligt där både lärarens och den studerandes insatser utvärderas.

2.9. Grupper

2.9.1 Nivåbaserad undervisning

Nivåbaserad indelning ska undvikas. Om indelning sker ska den basera sig på intresse framom prestation, och den studerande ska själv få välja vilken grupp hen placeras i. Läraren ska handleda de studerande i valet av grupp, så att varje studerande får det stöd hen behöver och att studerandes arbetstakt i stort sett motsvarar gruppens. Studerande med starkt intresse och förutsättningar ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper i specifika läroämnen i egen takt, till exempel genom motiverande tilläggsuppgifter.

2.9.2. Gruppindelning på basis av kön

Gruppindelning ska inte göras på basis av kön då det förstärker stereotyper och försätter könsminoriteter och de som inte passar in i normen i obekväma och orättvisa situationer. Om en gruppindelning ändå behöver basera sig på studerandes kön ska den studerande själv få välja vilken grupp hen placeras i. Alla studerande ska ges möjlighet att delta i det som står i läroplanen oberoende av könstillhörighet.

2.9.3. Gruppstorlekar

Små gruppstorlekar är en komponent för att uppnå goda utbildningsresultat och för att de studerande ska bemötas utgående från sina individuella behov. Gruppstorlekar för studeranden av max 20 personer per lärare behöver lagstadgas. Skolgångshandledare behövs för studerande med särskilda behov. Det ska finnas tillräckligt många lärare och speciallärare per studerande för att säkerställa att alla studerande får tillräckligt med handledning och stöd.

2.10. Externa utbildningskällor

2.10.1. Praktisk arbetslivsorientering (PRAO)

Arbetsmarknaden genomgår kontinuerliga förändringar, vilket understryker betydelsen av att ge framtida arbetstagare en tidig anslutning till arbetslivet samt möjligheter till praktisk erfarenhet och tillämpning av kunskap. Praktisk arbetslivsorientering (PRAO) utgör en möjlighet för studerande att utforska yrken. PRAO ska vara en obligatorisk del av både åk 7-9 och gymnasiet. På åk 7-9 ska PRAO vara minst två veckor och under gymnasietiden ska studeranden få delta på PRAO 10 dagar under de två första åren.

Obligatorisk PRAO på gymnasienivå är en tillgång, då studeranden har en ökad medvetenhet om sina framtida utbildnings- och karriärplaner. Alla studerande ska ges samma möjligheter till PRAO. För de studeranden som redan har anställningar under sin gymnasieutbildning behöver möjligheten finnas att erkänna detta som PRAO.

2.10.2. Studiebesök

Studiebesök utgör en viktig del av utbildningen och kompletterar den vardagliga undervisningen. Genom studiebesök ges studerande bland annat en möjlighet att skapa viktiga kontakter för framtiden och en koppling mellan det teoretiska och praktiska.

2.10.3. Dagsverke

Dagsverket är en möjlighet för skolungdomar att jobba med välgörenhet samtidigt som de lär sig. De studerande, t.ex. studerandekårsstyrelsen, ska samla in pengarna, bestämma vilket ändamål de insamlade pengarna går till, samt redogöra för det. Dagsverket ska vara obligatoriskt i både åk 7-9 och gymnasiet.

2.10.4. Erasmus+ och utbyten

Internationella utbyten är av stor betydelse i alla utbildningskedan, både för studeranden, skolpersonal och alla involverade parter. Att få möjligheten att utforska länder och skolsystem utomlands, men samtidigt möjliggöra för andra att bekanta sig med Finland, är grunden i utbyten. Det är avgörande att det inte finns några socioekonomiska hinder och att alla ges möjligheten att delta i utbyten. Internationella utbyten såsom Erasmus+ behöver utvecklas och integreras mer inom årskurs 7-9 samt inom andra stadiet och särskilt inom yrkesutbildningen.

3. Olika studerandegrupper

3.1. Vuxenstuderande

Antalet vuxenstuderanden ökar ständigt och det finns en del utmaningar och problematik i hur vuxenstuderanden bemöts i skolor, till exempel lärare som är oförberedda och bristande tillgång till studerandevård. För att säkerställa en rättvis behandling behöver vuxenstuderande betraktas som jämlika med övriga studeranden. I processer som berör studeranden ska de höras och deras rättigheter ska inte förminska.

Ansökningsprocessen behöver vara tillgänglig och tydliggöras för att underlätta för speciellt vuxenstuderanden som inte behärskar utbildningsspråket. Information om studiemöjligheter och krav behöver vara tillgängliga även på både inhemska språken, men även engelska för att säkerställa att alla har tillgång till relevant information oavsett bakgrund. Ansökningsförfarandet ska underlättas och förtydligas.

3.2. Studeranden med barn och familj

Studeranden som har barn och familj befinner sig i en unik situation jämfört med andra studeranden. Det är viktigt att det finns tillräckligt med ekonomiskt och socialt stöd för att möjliggöra deras studieförlopp. Alla ska ha möjligheten att studera oavsett sin situation. Det är avgörande med flexibilitet för att möjliggöra för så många som möjligt att fortsätta sin utbildning.

3.3. Studeranden med nedsatt studieförmåga

Studieförmåga är den studerandes arbetsförmåga, som påverkar hur väl studerande orkar och hur deras studier går. Den främsta orsaken till att man inte klarar av att studera är psykisk ohälsa. Tryggheten för de som har nedsatt studieförmåga måste förbättras. Därför behöver det erbjudas stöd för psykisk ohälsa samt finnas flexibilitet i studierna och möjlighet att pausa dem vid behov. Gruppen studerande med nedsatt studieförmåga får inte bli bortglömda och behöver beaktas vid beslut. Deras försörjning behöver tryggas, även om deras studieprestationer inte uppfyller kraven för att få studiestöd.

3.4. Internationella studerande

Eftersom Finlands arbetsföra befolkning minskar, kommer mer arbetskraftsinvandring att behövas i framtiden. Därför ska Finland försöka locka fler internationella studerande. De internationella studerande får via sin utbildning ett bra fäste i Finland, och ska uppmuntras att stanna i Finland efter sin utbildning och erbjudas möjlighet till utbildning även på svenska. De internationella studerande vid andra stadiet ska ha rätt till samma visum och behandlingsprocesser som andra grupper av internationella studerande. Andra stadiet ska förbli avgiftsfritt för internationella studeranden. Information om studierna ska göras tillgängligt på båda inhemska språken samt engelska.

3.5. Åland

3.5.1 Utbildning på Åland

Utbildningen i grundskolan och på andra stadiet ska vara kostnadsfri, inklusive allt material. Studeranden på Åland ska ha samma kvalitet på utbildningen och lika möjligheter som sina jämnåriga på fastlandet.

3.5.2 Studerande från Åland

Det ska vara attraktivt för studeranden från Åland att flytta till fastlandet för att fortsätta sin utbildning på sitt modersmål, både på andra och tredje stadiet. Skolpersonalen behöver uppmuntra och informera om möjligheterna till utbildningar på fastlandet. Det är viktigt att det finns tillräckligt med stöd till de som väljer att flytta för studier, inklusive möjligheten till internat.

4. Utbildningsstadier

4.1. Grundläggande utbildningen

Den grundläggande utbildningens uppgift är att väcka nyfikenhet och skapa intresse för inläring bland studerande, men även skapa en god grundutbildning. Fokus ska ligga på att ge en bred bas för fortsatta studier och framtiden. Den grundläggande utbildningen har en viktig uppgift i att erbjuda högklassig utbildning för alla oavsett bakgrund. Det är viktigt att alla barn börjar skolan från samma utgångsläge för att minska på ojämlikheten i samhället. Den grundläggande utbildningen ska även ta i beaktande studerandes inläringssvårigheter.

4.2. Övergången från den grundläggande utbildningen till andra stadiet

4.2.1 Den förlängda läroplikten

Läroplikten ska gälla endast den grundläggande utbildningen och andra stadiet. Med den förlängda läroplikten berättigas varje studerande som går ut grundskolan till en avgiftsfri utbildning på andra stadiet. Den förlängda läroplikten innebär ökade krav på enskilda studerande att välja utbildning, men sätter även krav på kommuner att se till att alla får en studieplats. För att garantera att målsättningarna om att minska inläringsskillnader, öka jämlikheten i utbildningen och höja ungas utbildnings- och kompetensnivå krävs aktiva åtgärder. Ungdomar som har fyllt 18 år och inte längre enligt lag är skyldiga att studera ska uppmuntras att slutföra sina studier. Fokus ska ligga på att förebygga psykisk ohälsa, ensamhet och marginalisering genom målinriktade insatser såsom aktiv studiehandledning och tillgängliga tjänster från ett mångprofessionellt studerandevårdsteam. Dessutom behöver olika former av påbyggnadsundervisning vara tillgängliga under studietiden.

4.2.2 Valet av utbildning

Vid val av utbildning ska studerande inte begränsas av regionala skillnader i studieavsnitt och utbildningsutbud. Utbud av studieavsnitt i gymnasiet och linjer på yrkesutbildningen ska utökas med hjälp av samarbeten över skol- och kommungränser samt digitala studieavsnitt. Studerande som behöver flytta på grund av studier till en annan ort ska få tillräckligt med både ekonomiskt och socialt stöd, detta ska även gälla de som bor på internat.

Valet av andra stadiets utbildning ska inte baseras på framtida utbildningsmöjligheter, utan på individens intressen. Varje studerande ska ha jämlika möjligheter att söka in till tredje stadiet.

4.2.3 Utbildning i övergångsskedet

Utbildningar såsom HUX-utbildningen ska hålla en hög kvalitet och stödja studerandes övergång till andra stadiet. Syftet med utbildningen är att unga ska kunna utforska sina intressen och förbättra sina betyg. Det är därför avgörande att utbildningen är av hög kvalitet, så att alla har möjlighet att komma in på en andra stadiets utbildning som de är intresserade av.

4.3. Gymnasium och studentexamen

4.3.1 Gymnasieutbildningens uppgift och längd

Den huvudsakliga uppgiften är att ge en bred allmänbildning och goda förutsättningar för framtida studier, arbetslivet och livet i allmänhet. Gymnasieutbildningen ska ge studerande färdigheter att förstå en allt mer mångfasetterad värld och bygga upp förmågan att tänka kritiskt. Gymnasiets allmänbildande roll ska bevaras och valfriheten av läroämnen behöver förbättras. Gymnasier och högskolor ska sträva efter ytterligare samarbeten.

Överfulla moduler får inte vara en orsak till att gymnasiestudierna förlängs. Skolan ska inte motarbeta studerande som vill avlägga sina gymnasiestudier på mer eller mindre än tre år.

4.3.2 Gymnasiediplom

Diplomet ger studerande möjligheten att visa sitt kunnande och intresse inom ämnen såsom huslig ekonomi, bildkonst, slöjd, gymnastik, mediekunskap, musik, dans och teater. Studerande ska få och informeras om möjligheten att avlägga gymnasiediplom. Gymnasiediplomet ska gå att avläggas hos en annan utbildningsanordnare, om den egna inte kan erbjuda möjligheten. Alla gymnasiediplom ska standardiseras och utvecklas så att de motsvarar ett obligatoriskt studentexamensprov. Genom att betona gymnasiediplomets betydelse stärker man samtidigt konstämnen roll i gymnasieutbildningen. Poängsättningen för diplomerna i antagningsförfarandet till tredje stadiet ska inte konkurrera ut examen i konst- och färdighetsämnen i yrkesutbildningen.

4.3.3 Studentexamen

Studentexamen ska utgöra helheten av fyra obligatoriska studentprov, med möjlighet till flera. De fyra obligatoriska proven ska förbli avgiftsfria och det första valfria provet ska kunna avläggas avgiftsfritt. Studerande med kombinationsexamen och studerande som avlägger gymnasiediplom ska avlägga ett färre prov i

studentexamen. Studentexamen ska mäta hur bra den studerande kan tillämpa, bearbeta och analysera sin kunskap och presentera kunskapen i ändamålsenlig form. Studentexamen i språk ska mäta både skriftliga och muntliga färdigheter. Språkproven ska vara standardiserade enligt europeiska standarder. Provet i det andra inhemska språket ska förbli frivilligt.

Studentexamen ska vara kostnadsfri för studerande. Minst en studeranderepresentant ska ingå i Studentexamensnämnden. Studeranden ska ha möjlighet att träna på provsystemet Abitti under sin gymnasietid och detta ska även gälla studeranden som utför kombinationsexamen. Proven ska utvecklas i samarbete med studeranden. Utbildning i Abitti ska ingå i lärarutbildningen och -fortbildningen. Det svenskspråkiga provet ska motsvara det finskspråkiga provet och båda ska vara av lika hög kvalitet, studentexamensnämnden ska vidta de åtgärder som krävs för att garantera att översättningen av studentexamensproven är korrekt. Kontakten mellan översättarna och censorerna är viktig vid översättningsarbetet, censorerna ska granska slutprodukten för att minska på misstag.

Studentexamensnämnden och skolan ska erbjuda specialarrangemang för studerande med specialbehov. Studentexamensnämnden och skolpersonalen ska se över de specialarrangemang för t.ex. studeranden med läs- och skrivsvårigheter. Automatisk korrigerings skulle kunna vara ett hjälpmedel för dessa studeranden. Möjligheten till korrigerings skulle enbart finnas vid sådana tillfällen där språkriktigheten inte är en betydande faktor i bedömningen. Eftersom studentexamens-tillfällen är krävande både psykiskt och fysiskt ska mat erbjudas vid arrangerandet av studentexamensproven, för att minska risken för en svacka under prestationen. Alla ska ha möjlighet att använda ett externt viloutrymme under skrivningarna, där de har möjligheten att ta en paus.

4.3.4 Engelskspråkig gymnasieutbildning

Den planerade engelskspråkiga gymnasieutbildningen, som regeringen Orpo arbetar på, behöver genomgå en noggrann planering och analys innan den genomförs. Utbildningen är mest nödvändig i de större städerna och för att öka arbetskraftsinvandringen. Nyinflyttade personer som inte behärskar finska eller svenska ska erbjudas möjligheten att studera på engelska i Finland. Antagningskriterierna ska vara tillräckligt strama så att nationalspråken inte hotas. Utbildningen är främst ämnad för nyinflyttade. Läroplanen för utbildningen måste inkludera specifika bestämmelser. Det ska också finnas engelskspråkigt läromaterial och engelskspråkiga studentexamensprov.

4.4. Yrkesutbildning

4.4.1 Utbildningens uppgift och antagning

Uppgiften är att ge goda förutsättningar för arbetslivet, fortsatta studier och det övriga livet. Yrkesutbildningen ska stödja företagsamhet och initiativförmåga. Kopplingen till näringslivet ska vara stark, men undervisningsansvaret ska ligga hos utbildningsanordnaren. Yrkesutbildningen ska sträva efter ytterligare samarbeten med gymnasier och högskolor, men även andra organisationer. Antagningen till yrkesutbildning kan basera sig på den sökandes lämplighet för att sysselsätta sig inom en specifik bransch.

4.4.2 Utbildningens innehåll och längd

Yrkesutbildningen behöver innefatta tillräckligt med närstudier för att garantera god kvalitet och handledning i de praktiska ämnena. Undervisningen i de gemensamma ämnena inom yrkesutbildningen ska vara heltäckande och allmänbildande. Det ska på varje linje finnas tillräcklig mängd av lärare från olika bakgrunder inom yrket för att garantera en mångsidig utbildning som täcker en bred del av yrket. Undervisningen och allt material ska vara kostnadsfritt för de studerande. Studiematerial och verktyg ska vara moderna och motsvara internationella standarder. Yrkesutbildningen ska förbli tre år, men möjligheten att utexamineras i förtid ska vara möjligt.

Studerande ska kunna avlägga hela, eller en del av den grundläggande yrkesutbildningen genom läroavtal. Alla yrkesinriktade grundexamina behöver garanteras möjligheter för fortsatta studier vilket behöver synliggöras i marknadsföring och utgivning av information i skolorna. Utbildningsanordnare ska se till att det ordnas förberedande studieavsnitt inför högskolestudier under det sista året. Alla studerande ska ha möjlighet till och få information om att avlägga kombinationsexamen. Alla yrkesskolor ska erbjuda kombinationsexamen.

4.4.2.1 Praktik

Då studerande utför inläring i arbete och avlägger praktik behöver de göras medvetna om sina rättigheter i arbetslivet och bemötas med respekt. De behöver även informeras om vad fackförbunden gör, hur de fungerar samt påverkningsmöjligheter inom arbetslivet. Studeranden ska ha rätt till handledning och stöd från skolan under praktikperioden. Under praktiken ska studeranden även få kontakt med sin bransch och införskaffa relevant arbetserfarenhet.

4.4.2 Fördelningen av utbildningen och flytt till studieort

Yrkesutbildning ska erbjudas jämnt omkring landet. De nuvarande svenskspråkiga utbildningsanordnarna behöver behållas. Utbildningsprogrammen behöver anpassas efter arbetsmarknadens behov. Det är viktigt att engelskspråkiga yrkesutbildningar är tillräckliga och håller hög kvalitet.

Skolan behöver stödja studeranden som flyttar till eget boende för att studera, genom rådgivningsverksamhet och kvällsaktiviteter. Internaten behöver hålla en hög standard och vara trygga.

4.4.3 Skillnader mellan utbildningar

Det ska vidtas aktiva åtgärder för att eliminera skillnaden mellan yrkes- och gymnasieutbildning som är ett faktum. Sådana åtgärder kan inkludera en utvecklad läroplan, förbättrad finansiering och synlighet för yrkesutbildningen.

4.5. Folkhögskolor och fritt bildningsarbete

Folkhögskolorna ska erbjuda mångsidiga och intressanta kurser som inte behöver leda till en formell examen. För att säkerställa kvaliteten på utbildningarna behöver folkhögskolor tilldelas tillräckliga resurser. Med införandet av den förlängda läroplikten som trädde i kraft hösten 2021, har skolorna fått en ny roll genom att erbjuda en ettårig utbildning till läropliktiga. Denna utbildning syftar till att förbereda studeranden för fortsatta studier och fungerar som ett motiverande mellanår.

De kurser och utbildningar som erbjuds av folkhögskolor behöver vara relevanta och målinriktade för att möta både individuella och samhällsliga behov. Dessutom behöver högskolor erkänna dessa kurser och utbildningar som en del av tredje stadiets examenskrav.

Sommargymnasier och medborgarinstitut spelar en väsentlig roll genom att erbjuda kurser och studier som kompletterar den traditionella utbildningen. Dessa institutioner ger studeranden möjlighet att fördjupa sig i olika ämnen och intressen, vilket bidrar till en mer mångsidig och berikande utbildning.

4.6. Övergången till tredje stadiet

Studerande från andra stadiet ska ha likvärdiga möjligheter att fortsätta till tredje stadiet, oavsett om de har avlagt studentexamen eller en yrkesinriktad grundexamen. Det är nödvändigt att möjliggöra flera alternativa vägar för fortsatta studier på tredje stadiet. En av de åtgärder

som behöver vidtas är att ge betygen från andra stadiet ökad vikt i urvalsprocessen jämfört med deras nuvarande betydelse.

Målet med inträdesförfarandet ska vara att mäta studerandes förutsättningar, lämplighet och motivation för att framgångsrikt avklara studierna och sedan komma ut på arbetsmarknaden i sin egen bransch.

Skolans personal, speciellt handledare, spelar en central roll i att stödja studerande inför fortsatta studier. Genom vägledning och rådgivning behöver skolan aktivt bistå studeranden i att utforska olika alternativ och välja den väg som passar in bäst. Handledare behöver också vara involverade i att ge vägledning och stöd till studeranden när de navigerar genom inträdesprocessen, samt erbjuda insiktsfulla råd och stöd för deras framtida val.

Utbildningen på grundskolan och andra stadiet ska sträva efter att vara förberedande för den kommande utbildningen. Därmed behöver det inte vara nödvändigt att erbjuda kostsamma prepkurser. För att säkerställa jämlikheten och tillgängligheten för alla studeranden behöver utbildningen både på tredje stadiet och andra stadiet vara avgiftsfri. Detta gäller även för internationella studeranden som kommer från EU/EES områden. Terminsavgifter till de som kommer utanför EU/EES områden får inte höjas, vi behöver internationella studeranden.

4.6.1. Antagningsförfarandet

Andra stadiet ska öppna dörrar till tredje stadiet, inte stänga dem. Yrkesstuderanden ska också få möjligheten att utföra en högskoleexamen. Ansökningsförfarandet till högskolorna genomgick en reform våren 2020 och är för närvarande under revidering. Idag antas de flesta till högskolestudier baserat på deras studentexamensbetyg. Det nuvarande systemet hotar gymnasiets allmänbildande roll, eftersom studerande tvingas prioritera ämnen som ger poäng i antagningen framför intresse. Reformen har också satt yrkesstuderande i en ojämlig situation i antagningen. Det är orimligt att 16-åringar förväntas göra avgörande val för sina framtida studier. Även om den nya reformen kommer att lägga mer vikt vid andra faktorer, behöver antagningsprocessen fortfarande utvecklas till ett mera jämlikt system för alla deltagande. Inträdesprovets provdelar ska vara helt digitala och använda operativsystemet Abitti och vara sammanslagna.

Studerande på andra stadiet ska också i framtiden garanteras en bred allmänbildning och kunna välja ämnen baserat på intresse utan behov av taktikering. Det nya antagningsförfarande ska revideras och en ny modell behöver utvecklas. Gymnasiediplom ska utvecklas så att de motsvarar ett studentexamensprov vid antagning till tredje stadiet.

Förstagångssökanden ska ha möjligheten att ändra sitt val en gång under det första året av sina studier. Det nuvarande systemet leder

till att många tar mellanår på grund av rädsla för att välja fel och riskera sin plats som förstagångssökande.

4.7. Finansieringen för utbildning

Befolkningsutvecklingen i Finland är negativ och skolnätverket behöver därför ses över. Användningen av en fjärrortskoefficient som ser till att grundskolans övre årskurser och gymnasieutbildningen är tillgänglig för alla studeranden, men är kostnadseffektiv behöver utredas. Yrkesutbildningen behöver vara tillräckligt finansierad.

5. Skolämnen

5.1. Modersmål

Modersmålsundervisningen ska vara bred och utveckla de studerandes språk på alla plan. Goda färdigheter i modersmålet stöder studerandes utbildning i många ämnen och ett starkt modersmål hjälper också i eventuella fortsatta studier och i arbetslivet. Även kommunikativa färdigheter behöver gynnas i modersmålsundervisningen. Den studerande ska ha möjlighet till att utforska många olika delar av modersmålet och inte bara de färdigheter som testas i studentexamen.

Undervisningen i modersmålet ska innehålla flera olika typer av uppgifter, såsom argumenterande texter, arbetsansökan, kreativt skrivande, muntliga färdigheter osv. En bred språklig kunskap ska vara målet. Utbildningsmålen ska vara klara och tydliga för bedömningen.

5.2. Andra inhemska språket

Andra inhemska språket ska även i framtiden vara en obligatorisk del av läroplanen för alla, oberoende språktillhörighet. Undervisningen i det andra inhemska språket ska börja samtidigt för alla, oavsett modersmål. På Åland ska studier i det finska språket förbli frivilliga. Undervisningen ska fokusera på kommunikativa och användbara färdigheter. Olika projekt och samarbeten som överskrider språk- och skolgränser ska vara en självklar del av undervisningen, eftersom de studerande på så vis får praktiska språkkunskaper och ett ökat intresse för det andra inhemska språket. Muntlig kommunikation i det andra inhemska språket ska vara en stor del av undervisningen.

5.3. Språkundervisning

Att kunna många språk blir allt viktigare och studier tyder på att man lär sig språk lättare tidigare i livet än senare. Därmed ska nya främmande språk introduceras redan i grundskolans lägre årskurser. Fokus ska ligga på kommunikativa färdigheter och studerande ska uppmuntras till att använda språket. Alla språkprov ska innehålla muntliga prov. Skolor ska ge möjlighet till sina studerande att avlägga det nationella språkprovet i de två inhemska språken och i främmande språk.

För att uppmuntra till språkstudier i gymnasiet behöver kravet om att avlägga över två tredjedelar ($\frac{2}{3}$) av studieavsnitt i valbara språk med godkänd prestation avlägsnas. Yrkesutbildning ska erbjuda samma möjligheter till undervisning av främmande språk som gymnasieutbildning.

5.4. Samhällslära

Undervisningen i samhällslära har en central roll i att skapa intresse och förståelse för samhället. Undervisningen ska konkretisera samhällets maktstrukturer och fostra aktiva medborgare genom att uppmuntra till debatt och skapa samhällsengagemang bland de studerande. Undervisningen behöver vara så fri som möjligt från lärares egna politiska åsikter och ideologier.

Olika ideologier och politiska ståndpunkter ska behandlas objektivt och de studerande ska ges möjlighet att diskutera och reflektera. Undervisningen i samhällslära behöver uppmuntra till en god debatt- och diskussionskultur, där man lyssnar på och respekterar varandra. Det är viktigt att ämnet introduceras redan i grundskolans lägre årskurser. Samisk kultur och historia ska ingå i undervisningen. Internationella organisationers, speciellt den Europeiska Unionens verksamhet och roll i vardagen ska lyftas fram. Alla studerande ska även få grundläggande kunskaper i vardagskompetens och medborgarfärdigheter, speciellt ska privatekonomin, t.ex. skatter och investering, lyftas fram.

5.5. Historia

Historieundervisningen har en central roll i att skapa förståelse för det samhälle vi lever i idag. Historieundervisningen ska vara bred och händelser ska granskas objektivt samt ur flera olika perspektiv. Förståelse för andra kulturer och andra världsdeltars historia är nödvändig för ett globalt samarbete och fred. Historieundervisningen är viktig för skapandet av den egna världsbilden och det är därför viktigt att den är mångsidig.

I undervisningen ska även annan än europeisk historia behandlas och då ur ett annat än ett eurocentriskt perspektiv. Ett feministiskt och inkluderande perspektiv är också viktigt i undervisningen. Kvinnor samt andra under

historien utsatta grupper ska ges plats. Ett så brett perspektiv som möjligt behöver tillämpas då man granskar historiska händelser för att främja en faktabaserad inläring.

5.6. Åskådningslära

En bred kulturell och religiös förståelse är centralt i dagens mångkulturella samhälle. Alla studerande ska ha tillgång till en ändamålsenlig undervisning som innehåller fungerade material och storlek av grupper, samt en tydlig läroplan. De här nödvändiga aspekterna är sådana som har kritiserats för att vara otillräckliga i olika mån i livsåskådningsundervisningen. Alla studerande ska ha ett gemensamt icke-konfessionellt åskådningsläroämne där fokuset ligger på att förstå och respektera olika religioner, kulturer och livsåskådningar.

Målet med åskådningsläroämnet ska vara att öka kulturell och religiös förståelse bland studerande. Lärarna ska förhålla sig objektivt till ämnet och samtliga studerande ska bli tagna för den individ de är, inte ses som en representant för någon speciell åskådning eller religion. Det här ska tillämpas både på grundskolan och andra stadiet.

5.7. Konst- och färdighetsämnen

Konst- och färdighetsämnen ska stödja de studerandes kreativitet, färdigheter och känsla för kultur. Studerande ska ges möjligheten att testa på olika konstformer och därigenom hitta sitt eget intresse. Vitsorden ska baseras på främst insatser, engagemang samt kunskap man lärt sig i undervisningen. Studerande ska också ha möjlighet att påverka vad de arbetar med inom konst- och färdighetsämnen och ha möjlighet att göra något de upplever som inspirerande. I samband med studier ska även studeranden få bekanta sig med arbetsfältet och karriärmöjligheter inom konst- och kultursektorn. Under den obligatoriska undervisningen i huslig ekonomi/hemkunskap i högstadiet ska eleverna ges möjlighet att avlägga hygienpasset avgiftsfritt som en del av undervisningen.

5.8. Hälsokunskap och sexualundervisning

Undervisningen i hälsokunskap ska betona en hälsosam och hållbar livsstil. Undervisningen ska öppet diskutera olika sexuella läggningar och könsidentiteter ur ett normkritiskt perspektiv. Speciell betoning ska läggas på att lärarnas kunskap ska vara uppdaterad och att de närmar sig ämnet ur ett objektivt perspektiv.

Inom sexualundervisningen ska preventivmedel, relationsfrågor och ett hälsosamt sexualliv behandlas. Det är viktigt att sexualundervisningen inte enbart utgår ifrån ett heteronormativt perspektiv. Undervisningen ska öka kunskapen om människans fysiska, psykiska och sociala hälsa, samt ge

studerande verktyg för att hantera den egna hälsan och sexualiteten. Samtycke ska behandlas öppet och heltäckande. I sexualundervisningen i grundskoleklasserna ska undervisningen ske tillsammans och man ska undvika att separera klassen enligt könstillhörighet.

Varje studerande ska känna sig trygg i klassrummet, undervisningen ska inte behandla studerandes personliga erfarenheter eller angelägenheter. Studeranden ska rustas med tillräcklig kunskap i både fysisk och psykisk första hjälp.

5.9. Motion under skoltid

5.9.1 Gymnastiklektioner

Skolgymnastiken ska ge varje studerande möjlighet att hitta en motionsform som passar den unga. Genom att uppmuntra till vardagsmotion i skolorna främjas hälsosamma vanor i vardagen. Undervisningen ska vara rolig, upptäckande och tillgänglig samt visa på många olika typer av motion.

Bedömningen ska baseras på engagemang och insats samt samarbetsförmåga framför framgång och tidigare kunskaper. Gymnastiken ska inte indelas på basis av kön. Möjligheten till intressebaserade grupper ska utredas.

5.9.2 Övrig motion

Studeranden ska ha möjligheten att vara aktiva även utanför gymnastiklektionerna. Det ska finnas tillräckligt med möjligheter till rörelse under raster och det behöver inkluderas möjligheter till pausgymnastik under varje lektion. Lärare ska uppmuntra till pausgymnastik genom att själva delta ivrigt. Efter skoltid ska det finnas tillgängliga motionsgrupper som studeranden har fått påverka, dessa kan organiseras i samarbete med andra skolor i området.

6. Färdigheter och kompetenser

Att erbjuda regelrätt sakkunskap inom specifika ämnesområden är inte skolans enda uppgift. Färdigheter och förmågor som utvecklas helhetsmässigt i inläringen genom undervisningsmetoder och arbetsätt är viktiga kompetenser för livet.

6.1. Läskunnighet

PISA-undersökningar visar att läskunnigheten sjunkit i landet under de senaste åren. Jämfört med andra OECD-länder är Finland ett land där skillnaden i läskunnighet mellan flickor och pojkar är stor. Alla som går ut

grundskolan ska ha god förmåga att läsa oberoende bakgrund och identitet. Läraren ska uppmuntra till självständigt läsande. Studeranden med läs- och skrivsvårigheter ska få tillräckligt med stöd omgående under sin utbildning.

Läskunnighet handlar inte bara om att kunna läsa bokstäver och ord, utan även om att kunna tolka, analysera och förstå sig på det lästa materialet. Unga har större svårighet att kunna avgöra skillnader mellan olika genrer och analysera texter. I skolan behöver studerandena lära sig tolka olika texter och kunna skilja på t.ex. reklamer och faktabaserade texter genom källkritiskt tänkande.

6.2 Skrivkunnighet

Skrivfärdigheter är avgörande i alla ämnen, och det är därför av stor vikt att lärare besitter tillräcklig kompetens för att främja skrivande. Skolor ska prioritera utvecklingen av skrivfärdigheter och använda skrivpedagogiska metoder för att stödja detta i sin undervisning. Vilket innebär att hjälpa studerande att producera lämplig text vid rätt tillfälle.

En lärare som främjar skrivande har samtidigt ett språkutvecklande förhållningssätt i sin undervisning. Studerande ska få möjligheten att både skriva individuellt och i samarbete med andra, samt få tillgång till modelltexter och skrivstöd inom alla ämnen.

6.3 Värderingsanalys

I dagens globala samhälle är det viktigt att identifiera sina egna värderingar, men att samtidigt kunna ta hänsyn till andras värderingar. Studeranden ska kunna förstå sina egna och andras värderingar genom meningsfull debatt och diskussion i bland annat skolorna.

Undervisningen ska ta i beaktande olika internationella och kulturella värderingar för att främja ett inkluderande samhälle. Skolan ska erbjuda en trygg miljö för studeranden att identifiera sig själva och sina värderingar.

6.4. Kommunikationsfärdigheter och sociala färdigheter

I dagens och framtidens samhälle värderas goda kommunikationsfärdigheter och social kompetens. Presentationer, grupparbeten och diskussioner behöver främjas i undervisningen då de utvecklar studerandes förmåga att kommunicera tydligt och ändamålsenligt. Kommunikationsfärdigheter ska främjas redan i grundskolans lägre klasser. Ändamålsenligt handledda grupparbeten utvecklar studerandes sociala kompetens och förståelse för gruppdynamik. Personer med svårigheter i sociala färdigheter ska tas i beaktande.

6.5. Digitala kunskaper och datakunskaper

Det är viktigt att förstå att tekniska och digitala system samt digitala kunskaper är centrala i arbetslivet. Digitala kunskaper och datakunskaper ska vara centrala i utbildningen, och studeranden ska ge färdigheter i att förstå digital utveckling. Artificiell intelligens ska användas som ett verktyg i studierna, men under övervakning. Studerande ska utbildas om för- och nackdelar med artificiell intelligens. Utbildningsanordnare och skolpersonal ska regelbundet utvärdera AI:s roll i utbildningen. Lärarna ska ha tillräckligt med kompetens om artificiell intelligens för att kunna stödja studeranden.

Kurser i programmering inom flera olika kodspråk ska erbjudas redan i den grundläggande utbildningen och lärarna ska ha kompetens att undervisa om ämnet. I och med den förlängda läroplikten behöver man garantera att alla studerande i Finland får de tekniska kunskaper de behöver i undervisningen.

6.6. Informationssökning och -behandling

Att kunna analysera information och dess pålitlighet och objektivitet är relevant i en värld där information sprids snabbt och desinformation blivit allt vanligare. Studerande ska lära sig att söka information effektivt, sålla informationskällor och granska informationen kritiskt.

6.7. Bearbeta komplexa helheter och kreativ problemlösning

Nu och i framtiden behöver studeranden förståelse för komplexa system och helheter, samt färdigheter för att tillämpa kunskap. Studerande ska ha kunskapen att kritiskt analysera omvärlden samtidigt som de har möjligheten att tillämpa kunskap på ett kreativt och innovativt sätt i alla ämnen. Studerande ska kunna se komplexa helheter ur flera perspektiv.

6.8. Entreprenörskap

Den framtida arbetsmarknaden kräver allt mer flexibilitet och initiativförmåga. Skolan ska introducera olika former av företagsamhet och entreprenörskap, samt upplysa om dess möjligheter. Undervisning i entreprenörskap utgör ett tillfälle för studerande att bekanta sig med arbetslivet och tillämpa sin kunskap i praktiken. Alla på åk 7-9 och andra stadiet ska ha möjlighet att gå ett studieavsnitt i ung företagsamhet.

6.9. Medborgarfärdigheter

Skolan ska förbereda studerande för livet, vilket också innefattar färdigheter att klara av vardagen självständigt. Till dessa färdigheter hör bland annat att kunna handskas med sin privatekonomi och att förstå sig på de statliga institutionernas tjänster.

Skolan ska också uppmuntra till ett aktivt medborgarskap. Studeranden på åk 7-9 och andra stadiet ska gå ett obligatoriskt studieavsnitt i medborgarfärdigheter. Alla skolor ansvar för att elev- eller studerandekårsstyrelser ordnar skuggval inför regionala, europeiska och nationella val. Studerandes roll som medborgare i Europeiska unionen behöver poängteras, och ärenden samt val på EU-nivå ska ges uppmärksamhet i alla undervisningsstadier.

Socialpolitik

7. Skola och välmående

7.1. Ungas välmående och marginalisering

Undersökningar som bland annat THL:s hälsa i skolan- enkäten visar en tydlig negativ trend i ungas välmående. Psykisk ohälsa, såsom depression, ångest och långvarig ohälsosam stress, har blivit allt vanligare bland en oroväckande stor del av de studerande. Skolan har en central roll i att förebygga ohälsa, ensamhet och marginalisering. För att förebygga marginalisering ska skolan erbjuda heltäckande tjänster som motverkar de sociala, ekonomiska och hälsorelaterade problem som ofta ligger bakom avbrutna studier. Skolan är en stor del av den studerandes vardag och har därmed en unik möjlighet att ge studerande verktyg för en hälsosam livsstil och en balanserad vardag.

7.2. Aktiviteter under skoltid

Aktiviteter och friluftsdagar som ordnas av skolan ska alltid vara kostnadsfria för alla studeranden. Detta för att förebygga inverkan av socioekonomiska skillnader, och därmed främja jämställdheten. Vilken aktivitet ett barn kan delta i ska inte bero på föräldrarnas ekonomiska situation.

8. Välmående och trivsel

8.1. Trivsel och mobbningsförebyggande arbete

Skolan ska vara en trygg plats för både studerande och personal, där nolltolerans mot mobbning är en självklarhet. Mobbning kan orsaka omfattande lidande för offret och medföra långvariga konsekvenser. Varje mobbningsfall ska tas på allvar och redas ut snabbt. Skolpersonal ska utbildas i att känna igen och handskas med mobbningsfall som berör studerandes skolgång. De ska också utbildas i att bemöta minoriteter, handla normkritiskt i skolan och att fungera som förebilder. Ändamålsenliga myndigheter som polisen och barnombudsmannen, ska vara i stark växelverkan med skolan och vårdnadshavarna för att samarbeta i mobbningsfrågor.

Vänelevs-, tutor- och studerandekårsstyrelseverksamheten samt övrig studerandeverksamhet har en viktig roll i att bygga en trygg och trevlig atmosfär i skolorna. Arbetsmängden i de frivilliga uppdragen ska inte påverka studerandes skolgång negativt. Skolan ska ge studerandeverksamheterna tillräckligt med resurser för att bidra till en god stämning i skolan. Studerande ska inkluderas i skolans åtgärder mot mobbning.

8.2. Prestationskrav

Prestationskrav i skolan är vanligt förekommande hos studerande, vilket orsakar mycket stress och försätter dem i riskzonen för utmattning. Utbildningen finns till för att ge unga möjligheter och inspiration, inte för att bränna ut dem. Det är inte hållbart för samhället i längden att människor bränner ut sig i ung ålder. I en värld som till allt högre grad är resultatorienterad och meritokratisk har skolorna ett viktigt ansvar att lära studerande att deras värde inte är kopplat till deras prestationer. Studerande behöver få verktyg för att hantera press och ungdomarnas välmående behöver alltid gå först.

Utbildningsanordnare ska stödja unga genom att ge verktyg till att utveckla fungerande självledarskap. Självledarskap innebär bland annat förmågan att prioritera sin tid, hantera stress och stärka sin självbild. Verktygen för att hantera press och förmågor inom självledarskap behöver integreras i undervisningen vid bland annat inlämningar, grupparbeten och praktik. På så sätt blir de naturliga förmågor att använda i framtiden.

8.3. Studerandevård

För att studerande ska må bra och nå goda inlärningsresultat är kvalitativ studerandevård avgörande. Tillräckliga resurser måste garanteras för studerandevården, vilket innebär att det behövs tillräcklig mängd personal per studerande. Lagstiftningen om elev- och studerandevård behöver uppdateras för att tydligare specificera de lagstadgade skyldigheterna. Maxgränsen för antalet studerande per kurator och psykolog behöver minskas så att alla studerande kan få likvärdig och lättillgänglig studerandevård. För att göra studerandevårdstjänsterna mer tillgängliga behöver det finnas studerandevårdspersonal på plats i skolorna, och varje studerande behöver kallas in till kurator eller skolpsykolog för ett årligt besök. Tjänster med låg tröskel måste utvecklas för att göra det enkelt för studerande att söka hjälp när det behövs, inklusive hälsovårdstjänster för unga på svenska. Studerande ska informeras om dessa tjänster och betonas hur lättillgängliga de är under hela studietiden för att minska tröskeln att söka hjälp i tid under olika livssituationer.

Välfärdsområdena behöver verka för ett nära samarbete med kommunerna för att säkerställa enhetliga servicekedjor inom studerandevården, ungdomsarbetet samt andra relevanta sektorer. Detta samarbete är avgörande för att förbättra tillgängligheten och kvaliteten på tjänsterna. Studerandevårdsgrupperna ska ha åtminstone en representant från studerandekåren. Välfärdsområden får inte vara en bidragande orsak till att studerandevårdspersonal förflyttas från skolor utan att beakta de studerandes åsikter.

8.3.1 Psykisk ohälsa

Allt fler söker vård till följd av psykisk ohälsa, vilket är en utmaning för folkhälsan. Enligt Mieli rf drabbas en majoritet av människorna i något skede av livet av något psykiatriskt tillstånd. Psykisk hälsa kan främjas genom att till exempel studiehandledningen och skolans studerandevårdspersonal handleder studerande i stresshantering, självledarskap och tidsplanering.

Personalen i skolan ska kontinuerligt utbildas i hur man kan stödja studerandens psykiska hälsa. Skolpersonal ska ha kompetens inom psykisk förstahjälp. Studerande ska upplysas om hur de kan främja sin psykiska hälsa samt hur de kan känna igen symptom och riskfaktorer. Olika former av psykisk hälsovård, som till exempel korttidsterapi, ska kunna erbjudas i skolan.

En del av problemet ligger i att den rådande bristen på vårdpersonal i samhället också återspeglas inom skolvärlden. Samma gäller skolpsykologer, där antalet lediga positioner i början av 2023 uppskattades vara 10-15%. Därmed behöver skolhälsovården mer resurser för att kunna locka till sig personal.

8.4. Studiehandledning

Studiehandledningens mål är att hjälpa studerande finna fungerande studievanor samt informera och handleda studerande.

Studiehandledningen måste ha tillräckligt med kunskap och resurser så att varje studerande får den handledning hen behöver. Detta kan garanteras genom att begränsa antalet studerande en studiehandledare kan ansvara över. Studiehandledare ska ge tillräcklig information och god handledning vid ansökan till tredje stadiet. Detta ska börja i god tid redan innan kursvalen för tvåan på andra stadiet.

Studiehandledningen ska vara lättillgänglig för alla studerande under hela studietiden. Studiehandledningen ska inkludera bred och jämlik information om alla utbildningsmöjligheter efter grundskolan, inför tredje stadiet och möjligheter till mellanår. Det här ska kompletteras med inspirationstillfällen och studiebesök.

8.5. Arbetsmiljö

Utrymmena i skolan ska vara ändamålsenliga och anpassningsbara för att möjliggöra mångsidiga lärometoder. Arbetsmiljön ska vara trivsamt och inspirera studerandena. Undervisningen behöver inte vara bunden till klassrummet, utan kan ske till exempel utomhus eller hos andra aktörer i näromgivningen. Genom att dela utrymmen med till exempel olika medborgarorganisationer och kommunala aktörer kan skolan bli ett kunskapscentrum.

Dålig inomhusluft och mögel är allvarliga problem i skolorna och behöver åtgärdas omedelbart. Inomhustemperaturen ska anpassas efter studerandenas välmående. Skolutrymmen ska vara tillgängliga för alla. Övervakningskameror är befogade vid ingångar men inte i skolutrymmen. Skolans duschutrymmen ska garantera avskildhet och det ska finnas könsneutrala toaletter och omklädningsrum. Skolorna ska möjliggöra tystare och lugnare utrymmen där man exempelvis kan skriva prov eller äta lunch i lugn och ro.

Skolan ska säkerställa en stressfri arbetsmiljö. I varje klassrum behöver det finnas fler stressavlastande hjälpmedel som ökar arbetsron, exempelvis i form av stressleksaker och brusreducerande hörlurar.

Kommunerna ska utföra regelbundna och obligatoriska kontroller av skolbyggnadernas tillstånd, exempelvis med 3 års mellanrum. Kontrollerna ska bedöma skolbyggnadernas ändamålsenlighet och kartlägga den föreliggande situationen angående trängsel, tillgång till rastutrymmen, lugna rum, luftkvalitet och slitage. Kommunerna har huvudansvaret för skolbyggnadernas kvalitet, oavsett studerandeantal. Kommunerna ska i större utsträckning hållas lagligt ansvariga för eventuella hälsoproblem som orsakats av brister i skolbyggnadens skick.

8.6. Kost

Lunchpausen ska vara tillräckligt lång och den skolmat som serveras ska vara näringsrik och balanserad samt följa THL:s rekommendationer. Hösten 2019 utgavs de första kostrekommendationerna för andra stadiet. En hållbar livsstil, delaktighet, likabehandling och jämlik hälsa kan främjas genom att följa rekommendationerna. Vegansk och vegetarisk mat ska vara en självklar del av skolornas matutbud och inte kategoriseras som ett specialdiet. Minst en dag per vecka ska det enbart serveras vegetarisk mat, som behöver hålla samma kvalitet som den övriga maten. Skolorna ska även upplysa studerande om vegetarisk och vegansk kost, framförallt inom huslig ekonomi.

Skolmåltiderna ska reflektera en mångfald av matkulturer för att främja global medvetenhet och respekt för olika kulturer bland studerande. Det innebär att matutbudet inte endast ska inkludera traditionella finska rätter, utan även erbjuda rätter från olika delar av världen. Detta kan leda till ett mer inkluderande förhållningssätt, och återspeglar det mångkulturella samhället vi lever i idag.

Studerande med specialdiet har rätt till dietmat. Studerande ska ha en möjlighet att påverka den kost som serveras i skolan. Hälsosamma och energirika mellanmål ska vara en självklar del av längre skoldagar. Budgeten för skolmaten behöver höjas i kommunerna nationellt. Inhemskt och lokalproducerad mat behöver eftersträvas så länge som näringsvärdet i skolmaten tryggas för att försäkra skolmat av hög kvalitet. För att studerande ska orka med vardagen ska alla skolor erbjuda kostnadsfri frukost och mellanmål, till exempel frukt, minst en gång i veckan till de studerande som har anmält behov.

Skolan ska lära ut exempel på en hållbar livsstil exempelvis genom att minska svinn. Vid planeringen av skolmaten ska hållbarhet tas i beaktande i den mån det är möjligt. Näringsrik mat prioriteras över mångfald och att maten är närproducerad.

Skolan ska inte servera sådan mat som ofta blir bortkastad för att spara på resurser och med tanke på ekologisk hållbarhet. Maten ska utbytas till en annan rätt som studerande föredrar och eventuellt röstat om.

9. Studerandes försörjning

9.1 Studiestöd

Varje studerande ska ha samma möjligheter att studera oavsett socioekonomisk bakgrund eller boningsort. Det är viktigt att det finns olika sociala förmåner för studerande, som täcker studerandes levnadskostnader.

Studiestödet ska även beakta olika grupper av studerande, som till exempel studeranden med barn, läropliktiga studeranden och studerande med partiell studieförmåga. Studiestödets främsta mål ska även fortsättningsvis vara att möjliggöra heltidsstudier.

Studiestödet ska inte påverkas av vårdnadshavarnas inkomster då den studerande flyttat till eget boende. Om en studerande vill ska det vara möjligt att arbeta, men det får inte vara ett krav eller det enda sättet att möjliggöra studierna. Inkomstgränserna för studeranden behöver slopas, eller åtminstone i framtiden granskas i takt med levnadskostnaderna.

Stöden för studerande på Åland, vid folkhögskolor och utomlands ska höjas och indexeras. Studiestödet ska bindas till ett index och regelbundna utredningar ska göras om studerandes försörjning för att försäkra studiestödets tillämplighet. Studerande ska informeras om de olika formerna av stöd, speciellt då förändringar sker.

Studiestödet ska utvecklas i framtiden samtidigt med andra reformer av social trygghet, med målet att skapa ett flexibelt allmänt stöd i form av basinkomst. Olika sociala förmåner ska även existera för de som vill omskola sig senare i arbetslivet och ett alternativ till vuxenutbildningsstödet behöver därmed utvecklas.

9.2. Studielån

Studiestödet ska huvudsakligen bestå av studiepenning, med minimala inslag av studielån. Studielån ska inte vara relevant för läropliktiga studeranden. Studielånsersättning eller en motsvarande modell ska också gälla examen från andra stadiet. Regelbundna utredningar ska göras om studerandes lånesättning och dess långvariga samhällsliga konsekvenser. Inkomstgränserna för ränteunderstödet behöver även höjas. Det behöver vara möjligt att få utkomststöd utan att ha lyft lån.

Ekonomisk rådgivning ska integreras som en del av studiestödssystemet för att ge studerande kunskaper och verktyg för att hantera sin ekonomi och hålla sin skuldsättning på en rimlig nivå.

9.3. Bostadsbidrag och reseersättning

Studerande behöver förbli inom ramen för det allmänna bostadsbidraget, och bostadsbidragets nivå ska inte påverkas av studiestödet. En samboende partners inkomster ska inte påverka den andra partners bostadsbidrag. Det är ovanligt att unga samboende har en gemensam ekonomi, och som följd av det nuvarande systemet missgynnas många par ekonomiskt av att flytta ihop, då det i själva verket borde vara tvärtom. Ett förvärvsinkomstavgift på 300€ ska återinföras.

Utvecklingen av stöd för skolresor behöver fortsätta för att säkerställa regional tillgänglighet och kompensera för kostnader relaterade till skolresor.

10. Fritid och sysselsättning

10.1. Erkännande av kompetens

Unga får många viktiga färdigheter från fritidsverksamhet. Färdigheter som unga samlar utanför skolan ska ses som komplement till skolgången. Om kompetens som erhållits utanför utbildningen är inom ramen för examen och kan bevisas med intyg ska kompetensen tillgodoräknas i utbildningen. Erkända kompetenser ska kunna tillämpas i flera olika studieavsnitt. Samma intyg av kompetens ska kunna användas på flera olika examensnivåer.

10.2. Hobbyverksamhet

Hobbyverksamhet spelar en avgörande roll för ungas välmående och hälsa. Det bidrar också till att förebygga utanförskap och minska marginaliseringen bland unga. Varje ungdom ska säkerställas möjligheten att delta i en hobby som intresserar dem.

För att socioekonomiska skillnader inte ska begränsa ungas tillgång till hobbyer, behöver man införa ett system som främjar jämlikheten och garanterar lika möjlighet för alla att utöva valda hobbyer. Ett alternativ kan vara en "hobbysedel"-modell för unga. Modellen kunde likna systemet med motions- och kultursedlar som en stor del av den offentliga sektorn erbjuder sina anställda. För att lokala behov och möjligheter ska kunna tas i beaktande, behöver modellen med hobbysedlar utvecklas tillsammans med lokala organisationer.

10.3. Ungdomsarbete och ungdomstjänster

Kommunens ungdomsarbete och ungdomsarbetare ska förebygga marginalisering av ungdomar. Tvåspråkiga kommuner ska erbjuda ungdomsaktiviteter och -tjänster på svenska på samma villkor som på finska. Ungdomsarbete och uppsökande ungdomsarbete ska ha tillräcklig finansiering och resurser att nå också den grupp av ungdomar som mår dåligt och är i riskzonen för marginalisering.

Uppsökande ungdomsarbete ska vara tillgängliga i skolan regelbundet för att sänka tröskeln till att ta kontakt med ungdomsarbetet. För att jobba effektivt och förebyggande är ett tätt samarbete mellan kommunens ungdomsarbete, välfärdsområdena och skolan viktigt. Ungdomarna ska

vara delaktiga då verksamheten planeras för dem så att den motsvarar behov och önskemål.

10.4. Unga på arbetsmarknaden

Kommunen ska stödja ungas sysselsättning genom att erbjuda sommarjobb åt minderåriga, samt ha ett system som exempelvis sommarsedlar för att stödja arbetsgivare att ta emot unga sommarjobbare. De som söker sitt första sommarjobb ska erbjudas stöd från kommunen i arbetssökandet eftersom arbetserfarenhet blir mer efterfrågad på arbetsmarknaden. Kompetensen är det som ska spela roll i fråga om lönen och inte personens ålder. Ungt företagande ska också stödjas av kommunerna. Skolorna ska erbjuda mer utbildning om ungas rättigheter och skyldigheter på arbetsmarknaden.

I och med TE-24 reformen överförs arbets- och näringstjänsterna från staten till kommunerna den 1 januari 2025. Denna övergång innebär att kommunerna får ett större ansvar och fler verktyg för att aktivt stödja den lokala arbetsmarknaden. För att underlätta ungas inträde på arbetsmarknaden är det viktigt att kommunerna fokuserar på att bygga broar mellan utbildning och arbetsliv. Detta kan inkludera praktikprogram, mentorskapsinitiativ och karriärvägledning som är skräddarsydda för att möta ungas behov och förväntningar.

11. Social- och hälsovård

11.1. Drogpolitik

Drogmissbruk är ett stort problem i Finland och enligt statistikcentralen har antalet dödsfall på grund av överdos ökat märkbart under de senaste 10 åren. Samhället och populärkulturen visar en romantiserad bild av drogbruk, speciellt cannabis, och är något som ska motverkas. Personer med missbruksproblem söker sällan vård eftersom de löper risk att bli stigmatiserade eller möta juridiska konsekvenser. Droghandeln domineras av kriminella grupper som tjänar avsevärda summor på människors lidande. Därmed ska Finland dekriminalisera cannabis och upprätta injiceringsrum i större städer och kommuner. Vårdsområdena ska ha huvudansvaret för injiceringsrummen och de ska upprättas enligt en behovsprövning. Injiceringsrummen ska erbjuda rena nålar, hjälptjänster och vård.

Förutom detta ska det också finnas fler tillgängliga tjänster, som till exempel chatten Sekasin, som är tillgänglig dygnet runt (eller till och med senare in på morgonen) istället för enbart mellan kl. 9 och 24. Eftersom de flesta fall av suicidförsök, drogrelaterade situationer eller andra incidenter av självskadebeteende inträffar under den tiden, är det viktigt att dessa

tjänster finns tillgängliga då. Det ska även finnas möjlighet till anonyma tjänster.

11.2. Rätt till abort och sexualrådgivning

Varje ung person ska garanteras rätten till fri abort. Finlands nya abortlagstiftning möjliggör att tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården undantagsvis till följd av särskilda omständigheter kan bevilja tillstånd för avbrytande av graviditet på den gravidas begäran efter den tolfte graviditetsveckan. Detta gäller bland annat ifall graviditeten inleddes innan den gravida hade fyllt 17 år.

Man ska också ge ut information hur man ska gå till väga om man väljer att göra en abort, för att göra processen mindre stressfull och skrämmande för klienten. I vanliga fall gäller den 12:e veckan som gräns för fri abort. Den 12:e veckan medför dock problem eftersom det finns fall där graviditeten upptäcks först efter tidsgränsen. Av denna orsak ska Finland höja tidsgränsen för fri abort från 12 veckor till 18 veckor.

För att undvika oönskad graviditet och könssjukdomar ska unga garanteras rätten till kostnadsfria preventivmedel, och vikten av sexualundervisning ska betonas. Valfärdsområden ska erbjuda alla ungdomar under 25 år gratis tillgång till preventivmedel och sexualrådgivning. Valfärdsområden ska även effektivt marknadsföra och informera unga om olika typer av preventivmedel.

11.3. Unga omsorgsgivare

Med unga omsorgsgivare avses barn och unga under 18 år som bär ansvar för vård, omsorg, assistans eller något annat slag av stöd för någon i sin familj eller närkrets. Omsorgsansvaret hos unga kan påverka sociala relationer, framtidsplaner och välmåendet negativt. I Finland saknas mer ingående forskning om dessa barn och unga, vilket gör det svårt att få en helhetsbild av situationen. Det finns exempelvis ingen högre instans i Finland som skulle ha huvudansvaret över unga omsorgsgivare.

Finland behöver utarbeta ett bättre rättsskydd för unga omsorgsgivare, exempelvis i form av en ny lagstiftning. Lagstiftningen behöver formellt erkänna unga omsorgsgivare som en särskild grupp som behöver specifikt stöd och skydd. Ekonomiskt stöd samt tjänster som är specifikt till för unga omsorgsgivare, som rådgivning och psykologiskt stöd, behöver inrättas. Dessutom behöver systemet genom utvecklad flexibilitet iaktta unga omsorgsgivare i utbildningen, så att deras skolgång inte lider av omsorgsuppgifterna.

11.4. Kriminalisering av omvändelseterapi

Omvändelseterapi är en metod som används av olika religiösa samfund för att ändra en persons, oftast en ungdoms, köns- eller sexuell identitet. Målet med omvändelseterapi är att få personen att passa in i ett cis-heteronormativt samhälle. Eftersom dessa metoder ofta sker i religiösa och/eller familjesammanhang, har individen i praktiken få möjligheter att samtycka eller vägra proceduren. Omvändelseterapi kränker individens självbestämmanderätt och leder i flera fall till psykiskt illamående eller i värsta fall benägenheten av suicid. Finland ska kriminalisera utförandet av omvändelse i form av terapier som sker mot en individs vilja oberoende sammanhang.

Förbudet ska inte gälla utövandet av själavård eller annan religionsfrihet i sådana fall där det inte är fråga om "omvändelse" som kränker de grundläggande fri- och rättigheterna och hälsa. Grupper såsom minderåriga, omyndigförklarade och personer som kan anses vara otillräkneliga ska vara extra skyddade, men även gälla andra grupper.

11.5. Gängkriminalitet

Antalet unga som söker sig till kriminella gäng har blivit allt större. I samhällsdiskursen sätts ofta skulden på ungdomarna själva, och strängare straff förespråkas. Istället för skuldbeläggning ska uppsökande arbete framstå som en lösning till ungas benägenhet för kriminalitet. Kommuner och välfärdsområden ska samarbeta för att förebygga ungas marginalisering. Resurser ska riktas till uppsökande arbete och skolorna behöver fler trygga vuxna. I kommunerna ska det upprättas mer attraktiva och kostnadsfria samlingspunkter för unga där de kan umgås, skapa nya kontakter och känna sig trygga.

Utanförskap, mental ohälsa, ekonomiska svårigheter och bristfälliga hemmiljöer utgör centrala faktorer som kan bidra till ungdomsbrottslighet. För att effektivt motverka detta samt gängkriminalitet bland unga, är det viktigt att stärka det sociala stödet, öka resurserna till barnskyddet och förbättra integrationstjänsterna.

11.6 Införandet av ett tredje juridiskt kön och fastställandet av könstillhörighet

Ett tredje juridiskt kön ska införas i Finland för att främja jämställdhet och likabehandling. Därmed ska även personbeteckningar i framtiden vara könsneutrala. Åldern för fastställandet av könstillhörighet, vilket innebär att det kön som betecknats i befolkningsdatasystemet korrigeras så att det motsvarar individens könsidentitet, ska sänkas från 18 till 16 år.

Ungdomspolitik

12. Påverkningsmöjligheter och rättsskydd

12.1. Studerandes rättsskydd

Studerande ska informeras om och garanteras sina rättigheter och ha kunskap om de regler som gäller i skolan. Skolans ordningsregler ska utformas i samråd med de studerande. Den studerande ska ha möjlighet att diskutera provresultat och provresultaten ska kunna överklagas. Studerande ska även ha tillgång till de dokument skolan har gällande hen och få vetskap om vad informationen används till. Information får delas och spridas endast då det finns lagstöd därtill. Studerandes rätt ska värnas om i alla situationer såväl fysiskt som digitalt. Det ska vara frivilligt att delta i undersökningar.

12.2. Studerandekårsverksamhet

Studerandekårsstyrelsens verksamhet är en självklar del av skolan och skolans beslutfattande. Målsättningen är att erbjuda studerande påverkningsmöjligheter i skolan samt engagera och inspirera studerandes intresse för samhället. Studerandekårsstyrelsen ska väljas genom demokratiska val. Den ska vara ett självständigt organ som får stöd och handledning av en handledare vald av styrelsen. Studerandekårsstyrelsens verksamhet är central i de studerandes demokratifostran och genom studerandekårsstyrelsen får de studerande se hur demokratiskt beslutfattande sker i praktiken.

Skolan ska möjliggöra deltagande i utbildnings- och påverkningsmöjligheter för alla studerande. Studerandekåren ska ha möjlighet att utse åtminstone en representant till lärarmöten, ledningen och sådana organ där det fattas beslut som rör studeranden, exempelvis i skolans kommittéer och direktion. Metoden "Klasstimmen" som innebär att klassen samlas tillsammans en gång per månad och där de diskuterade ämnena tas upp som en punkt under studerandekårsmötena ska förekomma i alla skolor.

12.3. Rösträttsåldern

En pilotomgång av 16-åringars rösträtt och rätt att kandidera ska genomföras i nästa kommunalval. En 16-åring ska ha rätt att skriva under medborgarinitiativ. Det ska även ses till att unga har tillräckligt med information om rösträtt och val, för att aktivera unga i samhället och ge dem en möjlighet att påverka. Vallokaler ska lokaliseras på sådana platser

där unga tillbringar tid för att höja valdeltagandet bland unga. Möjligheten för digitaliserade val ska utredas.

12.4. Ungdomsfullmäktige

Ungdomsfullmäktige på alla nivåer spelar en viktig roll i att engagera, utbilda och väcka intresse för samhällsfrågor och kommunalt beslutsfattande. Genom ungdomsfullmäktige ska den unga befolkningen garanteras möjlighet att delta och påverka i det kommunala beslutsfattandet. Ungdomsfullmäktige ska delges reella påverkningsmöjligheter och ändamålsenliga resurser till att ordna verksamhet enligt önskemål och intresse. Ungdomsfullmäktige ska ha möjlighet att utse en representant med närvaro-, yttrande- och initiativrätt, till alla av kommunens organ, däribland kommunfullmäktige, kommunstyrelsen och nämnderna. Ungdomsfullmäktige ska demokratiskt väljas av ungdomar och rådfrågas i frågor som berör de unga. Ungdomsfullmäktige ska även finnas inom välfärdsområdena och på så sätt få möjligheten att påverka social- och hälsovården.

Ungdomsfullmäktige i välfärdsområden som innefattar en eller flera tvåspråkiga städer ska garantera åtkomst till föredragningslistor och annat material på både svenska och finska.

13. Värnplikt och civiltjänstgöring

Den allmänna värnplikten ska utvidgas till att inkludera alla kön, och civiltjänstgöring ska fortsättningsvis vara ett alternativ för varje värnpliktig. Kulturen inom militären ska göras mer inkluderande och accepterande så att alla värnpliktiga känner sig välkomna och respekterade. Försvarsmakten måste aktivt motarbeta könsdiskriminering, homofobi och rasism bland stampersonal samt beväringar så att alla kan känna sig trygga under tiden de tjänstgör. Framgången av dessa åtgärder ska kunna bevisas konkret genom t.ex. regelbundna enkäter, och om de inte är effektiva ska de ändras. Dessutom ska de som utför militärtjänstgöring ha tillgång mentalt stöd under hela sin tjänstgöring, till exempel genom tillgängliga stödpersoner eller liknande stöd tjänster.

Obligatoriska försvars- och civiltjänstgöringsdagar för alla 17 år fyllda ska införas och fungera som ett informationstillfälle samt stödverktyg.

14. Arbetslivet

13.1. Arbetsveckans längd

Finland ska, likt Danmark, gå in för att undersöka effekterna av en fyra-dagars arbetsvecka. Detta kan göras genom exempelvis en provperiod inom ett antal olika branscher. Tanken är att de anställda fortfarande ska

utföra lika stor mängd arbete, men koncentrerat till fyra dagar istället för fem. I praktiken innebär det längre arbetsdagar, men en extra ledig dag i veckan. Målet är att utveckla och främja balansen mellan arbete och fritid, och därmed befolkningens välmående. Prövoperioden utförs bland statligt och kommunalt anställda, och tillämpas för en längre tidsperiod ifall resultatet visar sig vara lyckat. Ett lyckat resultat kan även motivera företag inom den privata sektorn att införa en liknande modell.

13.2. Arbetskraft

Finlands befolkningspyramid ser för närvarande inte ut som en befolkningspyramid traditionellt ska göra. Detta beror på att en stor del av vår befolkning är pensionärer eller närmar sig pensionsålder, samtidigt som nataliteten är rekordlåg. Prognosen för 2070 ser ännu dystrare ut. Detta är inte hållbart i längden, eftersom en minskande arbetsför befolkning inte kan försörja stora årskullar som går i pension. För att kunna upprätthålla vårt välfärdssamhälle behöver vi därför mer arbetskraftsinvandring, med fokus på branscher där det råder brist på arbetskraft.

13.3 Pensioner

Pensionssystemet ska vara rättvist generationer emellan och gynna alla målgrupper. För att vårt pensionssystem även i framtiden ska vara hållbart behövs mera invandring för att tampas med vår beklagligt missformade befolkningspyramid. Dessutom behöver nataliteten öka, och därmed behövs åtgärder som gynnar föräldraskap och uppmuntrar vår minskande befolkning till familjebildning. Utöver detta behöver investeringarna av pensionstillgångarna reformeras så att en större andel placeras i aktier, och därmed potentiellt ger högre avkastning på sikt. Befolkningen behöver även en ökad kännedom om pensioner och pensionssparande.

15. Generationspolitik

Generationspolitik utgör en central del av samhällsutvecklingen, och dess betydelse kan inte understrykas tillräckligt. För att fördjupa denna aspekt av demokratin ska det införas en utvärdering av påverkan på unga som en del av det offentliga beslutsfattandet. Detta skulle garantera att unga har en röst i ärenden som rör dem mest, exempelvis i frågor om rösträttsåldern, utbildning och värnplikt.

För att ytterligare stärka ungdomars inflytande i samhället kunde inrättandet av en ungdomsombudsman vara nödvändig, en roll som skulle fungera som en bro mellan unga medborgare och beslutsfattarna. En ungdomskonsekvensanalys som syftar till att bedöma de omedelbara och indirekta effekterna av planerade och genomförda beslut från ungas perspektiv ska införas. För närvarande erkänns inte unga som en distinkt

grupp i beslutsfattandet, utan de ses antingen som en del av barn, vuxna eller familjer.

Genom att aktivt motivera och stödja ungdomar att engagera sig i politiska processer, kan vi säkerställa att de inte enbart ses som framtida beslutsfattare, utan som viktiga aktörer redan i dag. Därmed behövs också en kulturell förändring där äldre generationer aktivt uppmuntrar och värdesätter ungas deltagande och perspektiv i samhällsdebatten. Detta skulle leda till en mer inkluderande och representativ demokrati där beslut speglar en bredare förståelse för samhällets behov och önskemål.